

De Avifauna van België

door

J. KIST

Onder de titel „Avifauna van België, lijst van de in België waargenomen vogelsoorten en hun geografische vormen” (De Giervalk, 1967, 3—4, blz. 273—363) publiceerde de door het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen in het leven geroepen Commissie voor de Belgische Avifauna een avifaunistische lijst, waarin alle bekende gegevens tot en met 31 december 1966 zijn verwerkt. Deze lijst volgt in alle opzichten de schematische opzet van onze „Avifauna van Nederland” (1962), niet alleen t.a.v. de wetenschappelijke namen en de systematische volgorde, maar ook t.a.v. de avifaunistische status van soorten en de kwantitatieve taxatie van het voorkomen. De Commissie heeft zich zelfs geconformeerd aan de bij ons geldende Nederlandse vogelnamen, zulks om een „grotere eenvormigheid in het Nederlands taalgebied te bereiken”. Aldus heeft de Belgische Commissie op gelukkige wijze een directe vergelijking van de beide avifaunae vergemakkelijkt en uitgelokt.

De Belgische lijst telt 349 soorten. Sedert het afsluiten van de lijst heeft België geprofiteerd van de herfstinvasie van Bladkoninkjes in 1967 (twee vangsten), zodat het Belgische totaal thans 350 soorten bedraagt. Onze avifauna telt 377 soorten, te weten 357 soorten als vermeld in „Avifauna van Nederland”, vermeerderd met 20 „nieuwe” soorten als vermeld in Mededeling 3 en 4 van de Commissie voor de Nederlandse Avifauna (Limosa 37, 1964, no. 3—4, en Limosa 41, 1968, no. 3—4). Deze beide totalen zijn als volgt over de statusgroepen verdeeld:

<i>status</i>	<i>België</i>	<i>Nederland</i>	
jaarvogels	87	91	} 140 } 155
zomervogels	53	64	
jaargasten	9	8	} 81 } 85
wintergasten	46	44	
doortrekkers	26	33	
onregelmatige gasten	43	26	} 129 } 137
dwaalgasten	86	111	
			regelmatische broedvogels
			regelmatische gasten
			niet-regelmatische gasten

Uit dit overzicht blijkt in de eerste plaats een grote overeenstemming, en voorts, dat het aan de zijde van Nederland vallende excedent 27 soorten bedraagt, verdeeld over 15 regelmatige broedvogels, 4 regelmatige gasten en 8 niet-regelmatige gasten. Het heeft zijn nut dit numeriek verschil nader te analyseren, omdat natuurlijk uit het aantal soorten, dat de beide landen gemeen hebben, geenszins mag worden afgeleid, dat dit aantal uit *dezelfde* soorten bestaat. Tevens kan uit deze analyse blijken waaruit het totale soortenbestand van onze beide kleine landen tezamen bestaat.

1. NIET IN BELGIË c.q. NEDERLAND VASTGESTELDE SOORTEN.

De soorten welke wel in België zijn vastgesteld, doch niet in Nederland, zijn de navolgende (20 soorten):

Dwergarend	Dwerguil
Kleine Torenvalk	Ruigpootuil
Schots Sneeuwhoen	Witrugspecht
Auerhoen	Kortteenleeuwerik
Woestijnplevier	Alpenheggemus
Amerikaanse Oeverloper	Cetti's Zanger
Kleine Kokmeeuw	Orpheusgrasmus
Zwartbuikzandhoen	Kortsnavelboomkruiper
Rotsduif	Rotskruiper
Amerikaanse Koekoek	Citroensijs

Zoals te verwachten viel, bestaat deze groep van alleen in België voorkomende soorten in hoofdzaak uit dwaalgasten (de Belgische lijst spreekt van „toevallige gasten”). Avifaunistisch van meer betekenis zijn uitsluitend: Schots Sneeuwhoen (onregelmatige broedvogel en onregelmatige gast in de provincie Luxemburg; aldaar ingevoerd!), Rotsduif (jaarovogel, na introductie sedert 1927 zeer schaarse broedvogel in de provincie Namur), Ruigpootuil (toevallige gast (1910) en toevallige broedvogel (1965)) en Kortsnavelboomkruiper (jaarovogel, vrij schaarse broedvogel van oostelijk Hoog-België).

De soorten welke wel in Nederland zijn vastgesteld, doch niet in België, zijn de navolgende (47 soorten):

Geelsnavelduiker	Grote Franjepoot
Grote Pijlstormvogel	Steppenvorkstaartplevier
Koereiger	Ivoormeeuw
Siberische Taling	Ross' Meeuw
Brilzeeënd	Dougalls Stern
Koningseider	Dikbekzeekoet
Witkopeend	Bandijsvogel
Sneeuwgans	Groene Bijeneter
Monniksgier	Kalanderleeuwerik
Keizerarend	Zwarte Leeuwerik
Arendbuizerd	Roodstuitzwaluw
Rode Patrijs	Petsjora Pieper
Kleine Goudplevier	Blonde Tapuit
Bartrams Ruiter	Blauwstaart
Kleine Geelpootruiter	Siberische Snor
Terek Ruiter	Klein Sprinkhaanrietzanger
Bonapartes Strandloper	Veldrietzanger
Gestreepte Strandloper	Orpheusspotvogel
Blonde Ruiter	Baardgrasmus

Provençaalse Grasmus
 Grauwe Fitis
 Noordse Boszanger
 Pallas' Boszanger
 Bruinkopgors

Zwartkopgors
 Rosse Gors
 Bruinkeelortolaan
 Alpenkauw

Het Nederlandse surplus van 47 soorten is weliswaar numeriek groter, maar avifaunistisch van minder betekenis dan het Belgische. Het bestaat immers uit typische dwaalgasten, waarvan misschien alleen de Grauwe Fitis, die zich in westelijke richting blijft uitbreiden, in de toekomst aan avifaunistische betekenis zou kunnen winnen. Te gelegener tijd kunnen waarnemingen van deze dwaalgasten ook uit België worden verwacht.

Uit de voorgaande analyse volgt, dat tot de avifauna van de beide landen tezamen ($350 + 47 = 377 + 20$) 397 soorten behoren. Dat is en blijft een respectabel aantal. In het vervolg van mijn beschouwingen zal ik nagaan hoe de verschillende statusgroepen over dit totaal zijn verdeeld. Daarbij zullen Nederland en België als één, zij het kleine, maar door hun ligging aan belangrijke riviermondingen toch belangwekkende geografische eenheid worden beschouwd.

2. BROEDVOGELS

Voor een nationale avifauna zijn vanzelfsprekend de broedvogels — en dan in het bijzonder de regelmatig voorkomende soorten — van het meeste gewicht. De Belgische lijst telt 140 regelmatige broedvogels (87 jaarvogels en 53 zomervogels), de Nederlandse lijst 156 (91 jaarvogels en 65 zomervogels). Hoe is dit (Nederlandse) excedent van 16 soorten samengesteld?

a. Jaarvogels

Van de Belgische jaarvogels (de meest „nationale” soorten, welke in het betreffende land regelmatig broeden en daar als soort gedurende het gehele jaar voorkomen) zijn als zodanig (dus als jaarvogel) in Nederland niet geregistreerd:

Slechtvalk	* Grote Gele Kwikstaart
Hazelhoen	* Roodborsttapuit
Rotsduif	Kortsnavelboomkruiper
Waterspreeuw	* Europese Kanarie
* Witte Kwikstaart	

De met een sterretje aangeduide soorten zijn in Nederland zomervogels en komen daar dus in de wintermaanden niet regelmatig ieder jaar voor. In België zijn zij wintergast in klein aantal (Grote Gele Kwikstaart) resp. in zeer klein aantal (de drie overige soorten). Hier doet zich kennelijk de iets zuidelijker ligging van België gelden. Deze factor alsmede de omstandigheid, dat België in het zuiden en oosten des lands meer specifiek biotoop ter

beschikking stelt, verklaren waarom de Grote Gele Kwikstaart daar een vrij schaarse broedvogel is (250—2500 broedparen) en bij ons slechts een schaarse broedvogel (50—250 broedparen).

Het biotoop van Hoog-België verklaart uiteraard het voorkomen als jaarvogel van de vijf overige soorten. De Slechtvalk is bij ons een zeer zeldzame onregelmatige broedvogel en in de Belgische terminologie een „toevallige broedvogel” (minder dan 13 broedgevallen na 1900). In België hangt echter zijn status van jaarvogel aan een zijden draad! Waren er in de periode van 1950—1955 jaarlijks nog 15 à 20 broedparen, in 1965 liep dit aantal terug tot 4 en in 1966 werd nog slechts één broedgeval geconstateerd.

Om het Hazelhoen (schaarse broedvogel in Z.O.-België), dat bij ons een dwaalgast uit de vorige eeuw is, kunnen wij onze zuiderburen benijden. En hetzelfde geldt voor de Kortsnavelboomkruiper (vrij schaarse broedvogel in oostelijk Hoog-België), die op de Nederlandse lijst niet voorkomt.

De Rotsduif is een ingevoerde, zeer schaarse standvogel van de provincie Namur.

De Waterspreeuw — bij ons een zeer zeldzame onregelmatige broedvogel (*aquaticus*) en onregelmatige gast (in hoofdzaak *cinclus*) — is in België een vrij schaarse broedvogel, voornamelijk van Hoog-België, en een prachtig avifaunistisch bezit.

Van de Nederlandse jaarvogels komen als zodanig in België niet voor:

Goorde Fuut	Kemphaan
Kuifeend	Kluut
Eidereend	Zilvermeeuw
Knobbelzwaan	Stormmeeuw
Bruine Kiekendief	Velduil
Blauwe Kiekendief	Baardmannetje
Bontbekplevier	

Slechts twee van deze 13 soorten zijn Belgische zomervogels. De Bruine Kiekendief is een zeer schaarse broedvogel van de provincies Antwerpen, Limburg, West-Vlaanderen en Hainaut (8 à 10 broedparen). In „Avifauna van Nederland” staat deze soort nog als vrij schaarse broedvogel (250—2500 broedparen) geregistreerd, maar in de laatste jaren is hij helaas zodanig teruggelopen dat thans wellicht van een „zeer schaarse” broedvogel (1 à 50 broedparen) moet worden gesproken.

De Kluut is in België een schaarse broedvogel van de zee kust, bijna uitsluitend nabij Knokke en langs de beneden-Schelde. Het veel grotere Nederlandse aanbod van biotoop verklaart waarom deze fraaie soort bij ons een hoge plaats in de categorie van „vrij schaars” inneemt en misschien wel zelfs als een vrij talrijke broedvogel (2500—10.000 broedparen) kan worden beschouwd.

Twee soorten ontbreken in België geheel als broedvogel. De Eidereend is de trots van onze Waddeneilanden en in het bijzonder van Vlieland. En de

Knobbelzwaan, officieel nog geregistreerd als zeer schaarse broedvogel, is in de laatste jaren zodanig toegenomen, dat hij thans als een vrij *talrijke* broedvogel dient te worden beschouwd.

De overige 9 soorten hebben in België de status van onregelmatige of toevallige broedvogel. Dit verschil is het minst opvallend bij de Geoorde Fuut, Blauwe Kiekendief, Bontbekplevier en Velduil, omdat deze soorten bij ons niet boven de abundantie van „schaars” (50—250 broedparen) uitkomen. Maar voor de 5 resterende soorten is het statusverschil opmerkelijk, hetgeen uitsluitend moet worden toegeschreven aan de kwaliteit van het Nederlandse „biotopisch aanbod”. De Kuifeend is sedert 1947 in België een onregelmatige broedvogel waarvan 25 broedgevallen zijn vastgesteld. Vóór 1940 was deze soort bij ons een zeer zeldzame onregelmatige broedvogel, doch sedertdien heeft hij zich sterk uitgebreid en staat hij dienovereenkomstig geregistreerd als vrij schaarse broedvogel. Wat voor een soort het aanbod van biotoop kan betekenen, moge blijken uit het feit, dat in het kunstmatig plassengebied van de Haagse Duinwaterleiding (Meyendel) in 1966 en 1967 resp. 301 en 289 broedgevallen van de Kuifeend werden vastgesteld! De Kemphaan was in België tot in 1947 een regelmatige broedvogel in de omstreken van Turnhout, doch is helaas sedert dien nog slechts sporadisch als broedvogel vastgesteld. Hoewel deze soort bij ons nog steeds als een vrij talrijke broedvogel (2500—10.000) geldt, heb ik de indruk, dat hij geleidelijk in aantal afneemt. Dat de Zilvermeeuw in België een toevallige broedvogel is (2 broedgevallen nabij Knokke in 1960 en 1962), klinkt ons als ongeloofwaardig in de oren! Bij ons is de soort nog steeds een *talrijke* broedvogel (10.000—50.000), die een gevaar voor zijn ornithologische omgeving oplevert. Opvallend is ook het statusverschil bij de Stormmeeuw, die bij ons een vrij schaarse broedvogel is, maar in België nog net een toevallige broedvogel (één broedgeval in 1924 nabij Knokke). Ten slotte het Baardmannetje, dat vroeger een schaarse broedvogel van het Kampereiland was, doch zich in de laatste jaren voornamelijk in de rietvelden van de Oost Flevopolder op sensationele wijze heeft uitgebreid en daar in honderden paren broedt. In België is deze soort toevallige broedvogel (2 broedgevallen in 1966) en onregelmatige gast. Het is een droeve gedachte, dat eens in de toekomst deze fraaie soort gedecimeerd zal moeten terugvallen op zijn refugium op het Kampereiland, wanneer de rietvelden van onze IJsselmeerpolders zullen zijn omgeploegd.

Uit de voorgaande analyse volgt, dat het aantal jaarvogels op de gecombineerde Belgisch-Nederlandse avifaunistische lijst uit 100 soorten bestaat ($87 + 13 = 91 + 9$).

b. Zomervogels

De Belgische lijst telt geen zomervogels, die in Nederland niet als regelmatige broedvogel voorkomen. Weliswaar zijn de Bruine Kiekendief en de Kluut bij ons niet als zomervogels geregistreerd, maar dat komt omdat deze beide soorten Nederlandse jaarvogels zijn en dus óók regelmatige broedvogels.

Van de 64 Nederlandse zomervogels komen als zodanig in België niet voor:

Purperreiger	Noordse Stern
Kwak	Grote Stern
Ooievaar	* Witte Kwikstaart
Lepelaar	* Grote Gele Kwikstaart
Krakeend	* Roodborsttapuit
Krooneend	* Europese Kanarie
Kleine Mantelmeeuw	

De „winst” t.a.v. de vier laatstgenoemde, met een sterretje aangeduide soorten is natuurlijk fictief, omdat deze soorten in België jaarvogels zijn en dus óók regelmatige broedvogels. De 9 overige soorten betekenen echter een reëel surplus. De Purperreiger handhaaft zich bij ons nog steeds als een vrij schaarse broedvogel, maar is in België niet meer dan een toevallige broedvogel (één broedgeval in 1943) en doortrekker in zeer klein aantal. De Kwak, die in 1946 een zeer kleine kolonie in de Biesbos vestigde en nadien nog op enkele andere plaatsen broedde, is géén Belgische broedvogel, maar wel doortrekker in zeer klein aantal. De Ooievaar, die na 1900 nimmer in België heeft gebroed, staat in „Avifauna van Nederland” nog vermeld als schaarse broedvogel, maar zijn voortschrijdende achteruitgang stempelt hem thans tot een zeer schaarse broedvogel (in 1939 316 broedparen, in 1967 nog slechts 18 broedparen). De Lepelaar heeft nimmer in België gebroed en is daar doortrekker in zeer klein aantal. Bij ons handhaaft zich deze prachtige soort in de bekende broedkolonies. De Kraakeend is in België uitsluitend wintergast in zeer klein aantal. Bij ons staat hij geregistreerd als zeer schaarse broedvogel van voornamelijk Friesland. In de laatste jaren is de soort echter als broedvogel vooruitgegaan (Oost Flevoland met omliggende wateren), terwijl hij ook een regelmatige wintergast is geworden. Zijn status kan dus beter met die van „jaarvogel” omschreven worden. Voor de Krooneend — in België een regelmatige doortrekker in zeer klein aantal — geldt geheel hetzelfde. De soort wordt tegenwoordig ieder jaar in de winter vastgesteld (Oost Flevoland met omliggende wateren) en heeft dus de status van „jaarvogel” verworven. De Kleine Mantelmeeuw is in België een jaargast en dus een soort, die het gehele jaar voorkomt (in de winter en zomer in zeer klein aantal), doch er niet broedt. Bij ons handhaaft hij zich als schaarse broedvogel voornamelijk van de Waddeneilanden en de Wassenaaarse duinen. Winterwaarnemingen blijven exceptioneel, zodat de soort een typische zomer vogel is. In België is de Noordse Stern een doortrekker in zeer klein aantal; bij ons blijft hij een vrij schaarse broedvogel voornamelijk van de Waddeneilanden, die vooral in de herfst in vrij klein aantal (500—5000 ex. maximaal op een dag) langs de kust doortrekt. Uitermate triest is het beeld van de Grote Stern, in België een doortrekker in klein aantal. „Avifauna van Nederland” omschrijft hem nog als „talrijke broedvogel” (10.000—50.000 broedparen). Zijn broedkolonies op De Beer, Scheelhoek en de Texelse Schorren

zijn echter verdwenen, zodat Griend nog zijn enig refugium van betekenis is. Zijn abundantie is sterk teruggelopen en meer dan een vrij schaarse broedvogel (250—2500 broedparen) is de Grote Stern thans niet.

Uit de voorgaande analyse volgt, dat het aantal zomervogels op de gecombineerde Belgisch-Nederlandse lijst uit 60 soorten bestaat. Het aantal Nederlandse zomervogels bedraagt immers 64 soorten, waarvan 4 soorten in België jaarvogels zijn. Het totale bestand aan regelmatige broedvogels belooft dus voor de beide landen tezamen 160 soorten (100 jaarvogels + 60 zomervogels).

c. Onregelmatige broedvogels

Als subcategorie heeft „Avifauna van Nederland” de status „onregelmatige broedvogel” ingevoerd ter aanduiding van soorten welke niet regelmatig in Nederland broeden. Naar gelang van het na 1900 vastgestelde aantal broedgevallen worden deze soorten onderverdeeld in „zeer zeldzaam” (niet meer dan 12 broedgevallen), „zeldzaam” (13—25) en „vrij zeldzaam” (meer dan 25). De Belgische lijst heeft onze categorie onregelmatige broedvogels in „onregelmatige broedvogels” (meer dan 13 broedgevallen na 1900) en „toevallige broedvogels” (1—13) gesplitst. Voor deze terminologie, die het begrip „toevallige broedvogel” beperkt tot soorten welke na 1900 gemiddeld maar eens in de 5 jaar als broedvogel worden vastgesteld ($13 \times 5 = 65$), valt veel te zeggen; en in de navolgende analyse houd ik dat begrip aan.

In de inleiding tot haar lijst vermeldt de Belgische Commissie, dat België 11 soorten als onregelmatige broedvogel telt en 18 als toevallige broedvogel. Hier moet een telfout gemaakt zijn, want ik kom tot slechts 16 toevallige broedvogels. Op de volgende bladzijde stel ik naast elkaar de Belgische en de Nederlandse niet regelmatige broedende soorten, in welk overzicht de toevallige broedvogels (1 à 13 broedgevallen) met een sterretje (*) zijn aangeduid.

BELGIË	NEDERLAND
Geoorde Fuut	* Roodhalsfuut
* Purperreiger	* Smient
* Pijlstaart	Pijlstaart
Kuifeend	* Witoogeend
Rode Wouw	* Middelste Zaagbek
* Zwarte Wouw	Grauwe Gans
Blauwe Kiekendief	* Slechtvalk
Schots Sneeuwhoen	* Klein Waterhoen
* Kleinst Waterhoen	* Kleinst Waterhoen
Bontbekplevier	Morinelplevier
* Oeverloper	* Oeverloper
Kemphaan	Bonte Strandloper
Steltkluut	Steltkluut
* Zilvermeeuw	* Zwartkopmeeuw

BELGIË

- * Stormmeeuw
- * Zwartkopmeeuw
- * Witvleugelstern
- * Witwangstern
- * Velduil
- * Ruigpootuil
- * Bijeneter
- Roodkopklauwier
- * Cetti's Zanger
- * Baardmannetje
- Cirlgors
- * Sijs
- Kruisbek

NEDERLAND

- Dwergmeeuw
- * Witwangstern
- Lachstern
- * Bijeneter
- * Middelste Bonte Specht
- Roodkopklauwier
- * Waterspreeuw
- * Kramsvogel
- * Waterrietzanger
- Sijs
- Barmsijs
- * Kruisbek
- * Keep

Beide landen tellen dus 27 niet regelmatig broedende soorten, waaronder voor België 16 en voor Nederland 17 toevallige broedvogels. De landen hebben van deze categorie 10 soorten gemeen, ongeacht het aantal broedgevallen. Van de 17 resterende Belgische soorten zijn er 10 in Nederland regelmatige broedvogel (Goorde Fuut, Purperreiger, Kuifeend, Blauwe Kiekendief, Bontbekplevier, Kemphaan, Zilvermeeuw, Stormmeeuw, Velduil en Baardmannetje). Van de 7 overige soorten komen niet in Nederland voor Schots Sneeuwhoen, Ruigpootuil en Cetti's Zanger, aldaar als dwaalgast Witvleugelstern en Cirlgors en als regelmatige doortrekker Rode Wouw en Zwarte Wouw.

Van de 17 Nederlandse soorten welke niet als onregelmatige broedvogel (in ruime zin) in België voorkomen, zijn de Slechtvalk en de Waterspreeuw regelmatige broedvogels in België. De Middelste Bonte Specht, die in de jaren 1957—1962 getracht heeft nabij Delden vaste voet te krijgen, doch daarin helaas niet in geslaagd, is in België een dwaalgast. Onregelmatige gast in België zijn 5 soorten (Witoogeend, Klein Waterhoen, Morinelplevier, Lachstern en Waterrietzanger) waarvan in het bijzonder de aandacht mag worden gevestigd op de Morinelplevier, die volstrekt onverwacht sedert 1961 het akkerland van de N.O. Polder en Oostelijk Flevoland als biotoop voor lief nam en daar thans zeer waarschijnlijk in tientallen paren broedt! De overige 9 soorten (Roodhalsfuut, Smient, Middelste Zaagbek, Grauwe Gans, Bonte Strandloper, Dwergmeeuw, Kramsvogel, Barmsijs en Keep) zijn in België regelmatige wintergasten of doortrekkers. Van deze Noordepse vogels verdient de Kleine Barmsijs in het bijzonder vermelding. Deze soort is in de laatste jaren sterk toegenomen en kan reeds thans als een regelmatige broedvogel van de Waddeneilanden worden beschouwd. Het ziet er naar uit, dat deze vogel een blijvende aanwinst voor onze avifauna is.

Uit de voorgaande analyse volgt, dat het aantal onregelmatige broedvogels (in ruime zin en dus inclusief de toevallige broedvogels) op de gecombineerde Belgisch-Nederlandse lijst uit 32 soorten bestaat (54 soorten in totaal minus

10 „gemene” soorten minus $10 + 2 = 12$ in het andere land regelmatig broedende soorten). Hieronder ressorteren 14 onregelmatige broedvogels (meer dan 13 broedgevallen) en 18 toevallige broedvogels (1 à 13 broedgevallen).

d. Voormalige broedvogels

In „Avifauna van Nederland” werd voor soorten welke in de loop van de huidige eeuw als broedvogel zijn uitgestorven, de kwalificatie „voormalige broedvogel” gebezigd. De Belgische Commissie heeft deze subcategorie overgenomen en daarin ondergebracht de Oehoe (laatste broedgevallen 1905 in de provincie Luxemburg en 1907 in de provincie Limburg), Kleine Klapenkster (laatste broedvogel in 1930) en Raaf (laatste broedgeval in 1919). Alle drie soorten zijn sedert hun uitsterven dwaalgast (toevallige gast).

Bij ons zijn voormalige broedvogels de Goudplevier (laatste broedgeval in 1937), Bosruiter (laatste broedgeval 1936), Griel (laatste broedgeval in 1958) en Raaf (laatste broedgeval in 1927).

Op de gezamenlijke Belgisch-Nederlandse lijst komen dus 6 soorten als voormalige broedvogel voor.

3. REGELMATIGE GASTEN

De Belgische lijst telt 81 regelmatige gasten, verdeeld over 9 jaargasten, 46 wintergasten en 26 doortrekkers; de Nederlandse lijst telt 85 regelmatige gasten, verdeeld over 8 jaargasten, 44 wintergasten en 33 doortrekkers. Het excedent van 4 soorten ten gunste van ons land zal ik hieronder nader analyseren.

a. Jaargasten

Jaargasten zijn vogels, die gedurende het gehele jaar in het betreffende gebied voorkomen, doch daar niet of slechts onregelmatig broeden. Behalve wintergast en doortrekker zijn het dus steeds ook „zomergasten”, die zonder tot broeden te komen als soort of als individu overzomereren. Hieronder volgen de jaarvogels van België en die van Nederland, waarbij ik de soorten welke onregelmatige of toevallige broedvogels zijn, met een sterretje heb aangeduid.

BELGIË	NEDERLAND
* Kuifeend	Zwarte Zeeëend
Zwarte Zeeëend	Zilverplevier
Eidereend	Steenloper
* Bontbekplevier	Rosse Grutto
* Kempfaan	Zwarte Ruiter
Grote Mantelmeeuw	Kanoetstrandloper
Kleine Mantelmeeuw	* Bonte Strandloper
* Zilvermeeuw	Grote Mantelmeeuw
* Stormmeeuw	

Alle Belgische jaargasten behalve de Zwarte Zeeëend en de Grote Mantelmeeuw zijn regelmatige broedvogels in Nederland, terwijl geen der Nederlandse jaargasten in België broedt. Dit komt er op neer, dat de gecombineerde Belgisch-Nederlandse lijst slechts 8 soorten als jaargast telt.

b. Wintergasten

De Belgische lijst telt 46 wintergasten, de Nederlandse lijst 44. Hiervan hebben de beide lijsten 36 soorten gemeen. Een opsomming hiervan is overbodig, want het zijn alle nordeuropese broedvogels (duikers, futen, eenden, ganzen, zwanen, Smelleken, steltlopers, Drieteenmeeuw, alken, Strandleeuwrik, Oeverpieper, lijsters, gorzen en vinken) voor wie Nederland en België het normale overwinteringsgebied vormen.

De 10 Belgische wintergasten, die in Nederland een andere status hebben (tussen haakjes aangegeven), zijn de navolgende:

Krakeend (zomervogel)	Rosse Grutto (jaargast)
Knobbelzwaan (jaarovogel)	Witgatje (doortrekker)
Blauwe Kiekendief (jaarovogel)	Kanoetstrandloper (jaargast)
Zilverplevier (jaargast)	Bonte Strandloper (jaargast)
Steenloper (jaargast)	Velduil (jaarovogel)

De 8 Nederlandse wintergasten, die in België een andere status hebben (tussen haakjes aangegeven), zijn de navolgende:

Grauwe Gans (doortrekker)	Grote Burgemeester (onregelmatige gast)
Ruigpootbuiserd (onregelmatige gast)	Pestvogel (onregelmatige gast)
Zeearend (onregelmatige gast)	Noordse Stormvogel (onregelmatige gast)
Slechtvalk (jaarovogel)	IJseend (onregelmatige gast)

Uit dit overzicht blijkt, dat de Belgische wintergasten welke als zodanig niet in Nederland voorkomen, alle aldaar (behalve het Witgatje) een „hogere” status hebben (jaarovogel, zomervogel of jaargast). Omgekeerd blijken de Nederlandse, niet als zodanig in België voorkomende wintergasten in België een „lagere” status te bezitten (doortrekker of onregelmatige gast), zulks met uitzondering van de Slechtvalk (zeer schaarse jaarovogel).

Tot de gecombineerde Belgisch-Nederlandse lijst behoren dus de 36 soorten welke de beide landen als wintergast gemeen hebben, vermeerderd met de 7 Nederlandse wintergasten, welke in België een lagere status hebben, alsmede één Belgische wintergast, die bij ons doortrekker is (Witgatje). Het totaal aantal wintergasten bedraagt dus 44 soorten.

c. Doortrekkers

De Belgische lijst telt 26 doortrekkers, de Nederlandse lijst 33. Hiervan hebben de beide lijsten 16 soorten gemeen (Jan van Gent, Rode Wouw,

Zwarte Wouw, Visarend, Kraanvogel, Poelsnip, Regenwulp, Bosruiter, Oeverloper, Groenpootruiter, Kleine Strandloper, Temmincks Strandloper, Krombekstrandloper, Kleine Jager, Dwergmeeuw en Beflijster).

De 10 Belgische doortrekkers, die in Nederland een andere status hebben (tussen haakjes aangegeven), zijn de navolgende:

Geoorde Fuut (jaarvogel)	Krooneend (zomervogel)
Purperreiger (zomervogel)	Grauwe Gans (wintergast)
Kwak (zomervogel)	Zwarte Ruiter (jaargast)
Ooievaar (zomervogel)	Noordse Stern (zomervogel)
Lepelaar (zomervogel)	Grote Stern (zomervogel)

De 17 Nederlandse doortrekkers, die in België een andere status hebben (tussen haakjes aangegeven), zijn de navolgende:

Vaal Stormvogeltje (onr. gast)	Grote Jager (onr. gast)
Zwarte Ooievaar (onr. gast)	Middelste Jager (onr. gast)
Witoogend (onr. gast)	Kleinste Jager (onr. gast)
Morinelplevier (onr. gast)	Lachstern (onr. gast)
Witgatje (wintergast)	Reuzenstern (dwaalgast)
Steltkluut (onr. gast)	Waterrietzanger (onr. gast)
Rosse Franjepoot (onr. gast)	Kleine Vliegenvanger (dwaalgast)
Grauwe Franjepoot (onr. gast)	Kruisbek (onr. gast)
Griel (onr. gast)	

Dat van de Belgische doortrekkers, die niet als zodanig in Nederland voorkomen, de grote meerderheid Nederlandse regelmatige broedvogels zijn, was te verwachten. Opvallend is voorts, dat de als zodanig niet in België voorkomende Nederlandse doortrekkers in België (behalve het Witgatje) zeldzaamheden zijn en bestaan uit 14 onregelmatige gasten en 2 dwaalgasten. Hier wreekt zich de omstandigheid, dat in België het aantal veldwaarnemers nog steeds aanmerkelijk geringer is dan in Nederland. Want naar mijn stellig oordeel trekken deze soorten (behalve wellicht de Griel, die ook bij ons een onregelmatige gast dreigt te worden) regelmatig in en langs België door. Het is nu eenmaal zo, dat de „gemeten” status van een soort sterk beïnvloed wordt door de techniek van het waarnemen en het aantal regelmatige waarnemers, zodat deze dikwijls niet de „werkelijke” status aangeeft.

Uit het hierboven gegeven overzicht volgt, dat het aantal doortrekkers op de gecombineerde Belgisch-Nederlandse lijst 32 soorten omvat, te weten de 16 soorten welke de beide landen gemeen hebben alsmede de 16 Nederlandse doortrekkers welke in België een lagere status bezitten.

4. NIET-REGELMATIGE GASTEN

Om de niet regelmatig voorkomende soorten van een nationale avifauna hangt steeds het aureool van de zeldzaamheid. Dat berust uitsluitend op de

affectieve beoordeling van de veldwaarnemer, die in potentie veelal een verzamelaar van rariteiten is. Voor de avifaunisticus hebben deze soorten echter een zeer betrekkelijke waarde, en wel in die mate, dat de avifaunistische betekenis van zo'n soort in beginsel omgekeerd evenredig is aan de graad van zijn zeldzaamheid. Het zijn slechts de wijzigingen in de status (in kwantitatieve of kwalitatieve zin) van deze soorten, die supra-nationaal van betekenis zijn, omdat daaruit omtrent hun verspreiding conclusies kunnen worden getrokken.

In „Avifauna van Nederland” worden de niet-regelmatige gasten — min of meer willekeurig — in twee „statuele” categorieën verdeeld: onregelmatige gasten (meer dan 12 maal na 1900) en dwaalgasten (niet meer dan 12 maal na 1900). Bij de onregelmatige gasten wordt een kwantitatief onderscheid gemaakt tussen „zeldzaam” (13—25 maal na 1900) en „vrij zeldzaam” (meer dan 25 maal na 1900), terwijl bij de dwaalgasten nog wordt onderscheiden tussen dwaalgasten van deze eeuw en „dwaalgasten van de vorige eeuw”, die in een kleiner lettertype zijn vermeld.

„Avifauna van België” heeft zich in beginsel aan de Nederlandse indeling gecomformeerd. Onder „onregelmatige gast” wordt verstaan de soort, die na 1900 meer dan 13 maal is vastgesteld, en onder „toevallige gast” (ons begrip dwaalgast) de soort welke ten hoogste 13 maal is vastgesteld. Dit kwantiteitsverschil is volkomen gerechtvaardigd, want het relatief onderscheid tussen onregelmatige en toevallige gasten berust op het criterium of een soort na 1900 al dan niet eens in de vijf jaar is vastgesteld. De Nederlandse lijst baseerde zich op gegevens tot en met 1960 (12×5), doch de Belgische lijst is bijgewerkt tot en met 1966 (13×5).

a. Onregelmatige gasten

De Belgische lijst telt 43 onregelmatige gasten, de Nederlandse lijst 26. Hiervan hebben de beide lijsten 14 soorten gemeen (IJsduiker, Noordse Pijlstormvogel, Zwarte Ibis, * Klein Waterhoen, * Kleinst Waterhoen, Grote Trap, Kleine Trap, * Zwartkopmeeuw, * Witwangstern, Kleine Alk, Papegaai-duiker, Grote Pieper, * Roodkopklauwier en Notenkraaker). Hiervan zijn de met een sterretje aangeduide soorten tevens onregelmatige broedvogels van beide landen, behalve het Klein Waterhoen, dat als zodanig alleen in ons land is vastgesteld. Voor beide landen geldt, dat met grote waarschijnlijkheid is te verwachten, dat de Noordse Pijlstormvogel en wellicht ook de Zwartkopmeeuw eerlang de status van regelmatige gast zullen verwerven.

De liefst 29 Belgische onregelmatige gasten, welke in Nederland een andere status hebben (tussen haakjes aangegeven) zijn de navolgende:

Vaal Stormvogeltje (doortrekker)	Ruigpootbuisard (wintergast)
Noordse Stormvogel (wintergast)	Zeearend (wintergast)
Zwarte Ooievaar (doortrekker)	Schots Sneeuwhoen (niet in Nederl.)
Witooegend (doortrekker)	Morinelplevier (doortrekker)
IJseend (wintergast)	Steltkluut (doortrekker)

Rosse Franjepoot (doortrekker)	Pestvogel (wintergast)
Grauwe Franjepoot (doortrekker)	Waterrietzanger (doortrekker)
Griel (doortrekker)	Baardmannetje (jaarovogel)
Grote Jager (doortrekker)	Cirlgors (dwaalgast)
Middelste Jager (doortrekker)	Grijze Gors (dwaalgast)
Kleinste Jager (doortrekker)	Kruisbek (doortrekker)
Grote Burgemeester (wintergast)	Grote Kruisbek (dwaalgast)
Lachstern (doortrekker)	Witbandkruisbek (dwaalgast)
Bijeneter (dwaalgast)	Roze Spreeuw (dwaalgast)
Scharrelaar (dwaalgast)	

Dit overzicht bevestigt nogmaals, dat de werkelijke status van een soort niet mag worden gelijkgesteld met zijn „waargenomen” status. Niet minder dan 14 Belgische onregelmatige gasten zijn in Nederland regelmatige doortrekkers, die zonder twijfel even regelmatig door België trekken en moeten trekken. Zij zouden dus — op grond van de Nederlandse waarnemingen — ook als Belgische doortrekkers kunnen worden beschouwd, met uitzondering wellicht van de Kruisbek, die in wezen bij ons een regelmatige invasiegast uit het Noorden is. Voor de 6 Nederlandse wintergasten mag deze conclusie echter niet worden getrokken, omdat hier de geografische ligging van ons land mogelijk een rol speelt en dus het wintergast zijn in ons land niet noodzakelijk die status in België doet verwachten.

Van de hierboven opgesomde soorten blijken er 3 soorten in beide landen onregelmatige broedvogel te zijn (Steltkluut, Bijeneter en Kruisbek). Het Schots Sneeuwhoen (dat op de Nederlandse lijst niet voorkomt) en de Cirlgors zijn in dat opzicht uniek voor België, waartegenover staat, dat Nederland kan bogen op het voormalig, onregelmatig of regelmatig broeden van de Witoog-eend, Morinelplevier, Griel, Lachstern, Waterrietzanger en Baardmannetje, welke laatste soort in België eerst onlangs de substatus van toevallige broedvogel heeft verkregen (2 broedgevallen in 1966).

Een duidelijk pluspunt scoort België met de 7 soorten, die in Nederland als dwaalgast te boek staan (Bijeneter, Scharrelaar, Cirlgors, Grijze Gors, Grote Kruisbek, Witbandkruisbek en Roze Spreeuw). Kennelijk hebben de Belgische waarnemers (en vogelvangers!) een apart oog voor de familie der kruisbekken. En in ieder geval wijst de Belgische status van de Grote Kruisbek en Witbandkruisbek er op, dat deze beide soorten bij ons vermoedelijk meer voorkomen dan wordt geconstateerd.

De 12 Nederlandse onregelmatige gasten welke in België een andere status bezitten (tussen haakjes aangegeven), zijn de navolgende:

Stormvogeltje (dwaalgast)	Canadese Gans (dwaalgast)
Kuifaalscholver (dwaalgast)	Roodhalsgans (dwaalgans)
Kleine Zilverreiger (dwaalgast)	Bastaardarend (dwaalgast)
Dwerggans (dwaalgast)	Roodpootvalk (dwaalgast)

Vorkstaartmeeuw (dwaalgast)

Waterspreeuw (jaarvogel)

Middelste Bonte Specht (dwaalgast)

Bladkoninkje (dwaalgast)

Avifaunistisch van betekenis zijn hier uitsluitend de Middelste Bonte Specht, die bij ons bovendien onregelmatige broedvogel is, en de Waterspreeuw, die in België jaarvogel is.

Uit vorenstaande analyse volgt, dat de gecombineerde Belgisch-Nederlandse lijst 33 soorten als onregelmatige gast telt, te weten de 14 soorten welke de beide landen gemeen hebben, vermeerderd met de 11 Nederlandse soorten welke in België een „lagere” (of géén) status hebben, alsmede de 8 Belgische soorten welke in Nederland dwaalgast zijn of daar niet voorkomen (Schots Sneeuwhoen).

b. D w a a l g a s t e n

De Belgische lijst telt 86 dwaalgasten, de Nederlandse lijst 111. Hiervan hebben de beide landen 56 soorten gemeen. Een volledige opsomming van deze soorten komt mij overbodig voor, maar enige nadere toelichting is toch wel gewenst.

Een beperkt aantal van deze „gemene” soorten heeft naar mijn oordeel namelijk wel degelijk avifaunistische waarde, omdat zij hetzij vermoedelijk aanmerkelijk meer voorkomen dan is vastgesteld, hetzij in onze tijd de neiging vertonen hun verspreidingsgebied naar onze regionen uit te breiden. De Grauwe Pijlstormvogel is zonder twijfel een regelmatige herfstgast van het Kanaal en de Noordzee en heeft geen aanleiding om de Belgisch-Nederlandse territoriale wateren te mijden. Dat deze soort (broedvogel van Nieuw Zeeland en zuidelijk Amerika) niet méér wordt vastgesteld, is uitsluitend te wijten aan onvoldoende observatie. In België werd de soort voor het eerst op 28-9-1963 bij Zeebrugge waargenomen (op diezelfde dag zag ik bij Scheveningen een exemplaar!), waarna in de jaren 1965 en 1966 een handjevol geroutineerde Belgische „zeekijkers” het aantal gevallen op 9 bracht. De Breedbekstrandloper, Roodkeelpieper en Dwerggors — alle Noordepere broedvogels, die niet gemakkelijk herkenbaar zijn — zijn weliswaar (als gevolg van hun overwegend zuidoostelijk gerichte najaarstrekk) zeldzame, maar toch regelmatige doortrekkers in Groot Brittannië, zodat niet valt in te zien waarom deze soorten niet ook in België en Nederland zouden doortrekken. Zeer vermoedelijk geldt zulks ook voor de Sperwergrasmus, die vooral in het onopvallend onvolwassen klee in de herfst regelmatig in Groot Brittannië doortrekt. Ten slotte is onze hoop gevestigd op de Buidelmees, die kennelijk pogingen doet zich in westelijke richting uit te breiden. Nadat in september 1962 in de Brabantse Biesbosch een nest (en meer niet) van deze soort werd aangetroffen, zijn in ons land in 1965 één waarneming en in 1967 5 waarnemingen (waaronder 3 ringvangsten) van de Buidelmees gedaan, terwijl op 30-9-1966 in de provincie Liège een Belgisch exemplaar werd gevangen.

De Belgische dwaalgasten, die in ons land een andere status bezitten (tussen haakjes aangegeven), zijn de navolgende:

Stormvogeltje (onr. gast)
 Kuifaalscholver (onr. gast)
 Kleine Zilverreiger (onr. gast)
 Dwerggans (onr. gast)
 Canadese Gans (onr. gast)
 Roodhalsgans (onr. gast)

Bastaardarend (onr. gast)
 Roodpootvalk (onr. gast)
 Vorkstaartmeeuw (onr. gast)
 Reuzenstern (doortrekker)
 Middelste Bonte Specht (onr. gast)
 Kleine Vliegenvanger (doortrekker)

Dat het hier slechts om een kwantitatief statusverschil gaat, dat terug te voeren is op een verschil in „kijkdichtheid” tussen de beide landen, wordt nog bevestigd door het feit, dat eerst zeer onlangs 4 van de hierboven genoemde soorten bij ons van dwaalgast tot regelmatige gast werden „gepromoveerd” en 2 soorten zelfs van onregelmatige gast tot (regelmatige) doortrekker (zie Mededeling 4 der C.N.A.).

De Nederlandse dwaalgasten, die in België een andere status hebben (tussen haakjes aangegeven), zijn de reeds in ander verband besproken, navolgende soorten:

Hazelhoen (jaarvogel)
 Bijeneter (onr. gast)
 Scharrelaar (onr. gast)
 Cirlgors (onr. gast)

Grijze Gors (onr. gast)
 Grote Kruisbek (onr. gast)
 Witbandkruisbek (onr. gast)
 Roze Spreeuw (onr. gast)

Ten slotte zijn er nog de dwaalgasten van het ene land, die niet tot de avifauna van het andere land behoren. In het begin van deze vergelijkende beschouwing heb ik 20 Belgische soorten opgesomd welke niet op de Nederlandse lijst staan. Behalve het Schots Sneeuwhoen, Rotsduif en Kortsnavelboomkruiper zijn dit allemaal dwaalgasten; in totaal dus 17 soorten. Eveneens gaf ik reeds een opsomming van de 47 Nederlandse soorten welke niet tot de Belgische avifauna behoren en alle bij ons als dwaalgast te boek staan. Avifaunistisch zijn deze soorten van zeer geringe betekenis. En het blijft dan ook irrationeel, dat degenen, die zo'n soort in het veld weet te identificeren, daaraan grote affectieve waarde hecht.

De conclusie ligt voor de hand, dat de gezamenlijke Belgisch-Nederlandse lijst 120 soorten als dwaalgast telt, te weten de 56 „gemene” soorten, vermeerderd met de $(17 + 47 =)$ 64 soorten, welke in het ene land dwaalgast zijn, doch in het andere land op de lijst ontbreken. Deze conclusie is echter niet geheel juist, omdat daarbij geen rekening wordt gehouden met de mogelijkheid, dat soorten welke de beide landen als dwaalgast gemeen hebben, na 1900 méér dan 13 maal in het gezamenlijke gebied zijn vastgesteld en dus voor dat gebied als onregelmatige gast dienen te gelden. Voorzover ik aan de hand van de na de verschijning van „Avifauna van Nederland” gepubliceerde Nederlandse gegevens heb kunnen vaststellen, is zulks het geval bij Grauwe Pijlstormvogel, Ralreiger, Flamingo, Casarca, Steenarend, Steppenkiekendief, Poelruiter, Witvleugelstern en Dwerggors.

De Belgisch-Nederlandse lijst telt dus als dwaalgast niet 120, maar 110 soorten. En het aantal onregelmatige gasten op deze lijst bedraagt niet 33, maar 42 soorten.

c. Dwaalgasten der vorige eeuw

De Commissie voor de Belgische Avifauna heeft het voorbeeld van „Avifauna van Nederland” gevolgd om soorten welke in de huidige eeuw niet meer in België zijn vastgesteld, in een afzonderlijke substatus van „dwaalgast der vorige eeuw” onder te brengen en in een kleiner lettertype te vermelden. Aldus wordt tot uitdrukking gebracht, dat deze soorten avifaunistisch uitsluitend van „historische” betekenis zijn. De getrokken scheidslijn (vóór of na 1900) is uiteraard willekeurig. En wat mij betreft zou er geen bezwaar tegen bestaan die grens zelfs naar b.v. 1950 te verleggen. Want het primaire doel van een avifaunistische lijst is niet het geven van een inventaris van de avifauna in het verleden, maar veeleer de dynamische vastlegging van het — breed gemeten — huidige bestand en daarmee tevens van het naar regels van waarschijnlijkheid te verwachten bestand van de naaste toekomst.

De Belgische lijst telt 9 soorten welke in onze eeuw niet meer zijn vastgesteld, te weten Kraagtrap, * Dunbekwulp, Amerikaanse Oeverloper, * Renvogel, Amerikaanse Koekoek, Dwerguil, Witrugspecht, * Bergfluiters en * Haakbek. De met een * aangeduide soorten zijn in Nederland dwaalgast in de huidige eeuw.

Onze lijst telt 11 soorten als dwaalgast van de vorige eeuw, te weten Hazelhoen, Kraagtrap, Bartrams Ruiter, * Oehoe, * Alpengierzwaluw, Bandijsvogel, * Vale Lijster, * Siberische Lijster, Bruinkeelortolaan, * Rotsmus en Alpenkauw. Ook hier zijn de soorten welke in België na 1900 als dwaalgast zijn vastgesteld, met een sterretje aangeduid.

Uit deze opsomming blijkt, dat de beide lijsten alleen de Kraagtrap als dwaalgast der vorige eeuw gemeen hebben. Het pluspunt scoort België met het Hazelhoen, dat aldaar een jaarvogel is. Op de gecombineerde Belgisch-Nederlandse lijst blijken 9 soorten de status van dwaalgast der vorige eeuw te hebben.

5. ONDERSOORTEN

Doordat de Commissie voor de Belgische Avifauna zo loyaal is geweest om vrijwel in alle opzichten de in „Avifauna van Nederland” gevolgde systematiek en nomenclatuur over te nemen, is een gave vergelijking van de op beide nationale lijsten voorkomende subspecies mogelijk. De twee enige verschillen die ik heb kunnen constateren, hebben betrekking op de Kuhls Pijlstormvogel, *Puffinus diomedea*, en de Kleine Trap, *Otis tetrax*, die op de Belgische lijst als mono-typische species zijn opgevoerd, terwijl „Avifauna van Nederland” deze soorten als polytypische species behandelt. Wat Kuhls Pijlstormvogel betreft, is van een verschil van inzicht geen sprake, omdat de Belgische Commissie uitdrukkelijk vermeldt, dat van de waargenomen exem-

plaren de subspecifieke identiteit niet kon worden bepaald. Ons enige geval (1947) berust op een vondst, zodat kon worden vastgesteld, dat het de Atlantische vorm *borealis* betrof. Ten aanzien van de Kleine Trap heeft de Belgische Commissie kennelijk het standpunt van Vaurie („The Birds of the Palearctic Fauna”, 1965) overgenomen, die de oostelijke vorm *orientalis* niet als volwaardige subspecies erkent. Hieromtrent zal de C.N.A. zich nader dienen te beraden. Aangezien Van Havre en Verheijen in vroegere lijsten beide subspecies voor België hebben aanvaard, ga ik ter wille van een goede vergelijking er van uit, dat beide vormen tot de Belgische lijst behoren.

De Belgische avifauna bestaat uit 98 monotypische soorten en 252 polytypische soorten, verdeeld over 287 subspecies, zodat het totale bestand 385 vormen omvat. Ter wille van een goede vergelijking heb ik hier een tweede correctie aangebracht. Ik meen namelijk, dat de vangst op 23-10-1965 in de provincie Luxembourg van een exemplaar van de Tjiftjaf, *Phylloscopus collybita*, blijkens de zeer nauwkeurige beschrijving (De Giervalk 56 : 100) onmiskenbaar betrekking heeft op de vorm *fulvescens*, zoals deze vorm door de C.N.A. (alsmede door Vaurie en de Russische ornithologen) wordt aanvaard. De Belgische Commissie heeft de subspecifieke identiteit van dit gevangen exemplaar in het midden gelaten, hetgeen wel enigszins te betreuren valt, omdat naar mijn oordeel een dergelijke vorm (die óók in het veld opvallend afwijkt van de nominaatvorm én van *abietinus* in enge zin) een subspecifieke naam verdient. Hoe het zij, ik gun de Belgische avifauna een extra subspecies en ga er dus van uit — zulks ter wille van een zuivere vergelijking —, dat de oostrussische en westsiberische vorm *fulvescens* tot die avifauna behoort.

De Nederlandse avifauna bestaat uit 131 monotypische soorten en 246 polytypische soorten, verdeeld over 297 subspecies, zodat het totale bestand 428 vormen omvat. Het z.g. subspecifieke excedent — gevolg van het feit, dat van een aantal soorten meer dan één ondersoort is vastgesteld — bedraagt voor België 35 (287—252) en voor Nederland 51 (297—246).

Ten aanzien van de in beide landen voorkomende soorten, waarvan slechts één subspecies is vastgesteld, heb ik slechts in drie gevallen een verschil geconstateerd. De Noordse Stormvogel, die bij ons als *Fulmarus glacialis glacialis* te boek staat, heeft de Belgische lijst als onregelmatige gast onder de naam *Fulmarus glacialis auduboni* opgevoerd. Daarmede heeft de Belgische Commissie zich aangesloten bij de opvatting van Salomonsen (Auk 82, 1965, 327—355), die aan de hand van een uitvoerig onderzoek tot de conclusie is gekomen, dat in het atlantisch bereik twee vormen dienen te worden onderscheiden, te weten de relatief kleinsnavelige, overwegend donkere populaties van het hoge Noorden (*glacialis*) en de relatief grootsnavelige en overwegend lichte populaties van de subarktische en boreale zone (*auduboni*). Onze C.N.A. zal zich omtrent deze taxonomische kwestie nader dienen uit te spreken.

Het tweede verschilpunt betreft de Roodkeellijster, *Turdus ruficollis*, dwaal-

gast in beide landen, waarvan in België uitsluitend de zwartkelige vorm *atroregularis* is vastgesteld, doch bij ons uitsluitend de roodkelige nominaatvorm. Ten slotte de Witstuitbarmsijs, *Carduelis hornemanni*, waarvan op de Belgische lijst als dwaalgast voorkomt de nominaatvorm *hornemanni*, broedvogel van Baffin Eiland en Noord Groenland, terwijl de Nederlandse lijst de subspecies *exilipes* als dwaalgast vermeldt, die een broedvogel van de toendra's van Eurazië en Noord Amerika is.

Onder de Belgische soorten, waarvan meer dan één subspecies is vastgesteld, bevindt zich slechts één subspecies welke niet op de Nederlandse lijst voorkomt. Het is de mediterrane vorm van de Kuifaalscholver, *Phalacrocorax aristoteles desmarestii*, waarvan een juveniel exemplaar op 6-11-1966 nabij Antwerpen werd waargenomen (De Giervalk, 1967, 119 e.v.). Subspecifieke determinatie was hier mogelijk, omdat juist het jeugdkleed van *desmarestii* (overwegend gele snavel en grotendeels lichte onderdelen) in het veld waarschijnlijk wel te onderscheiden is van dat van de nominaatvorm (donkere snavel en grotendeels donkere onderdelen).

Van de Nederlandse soorten, waarvan meer dan één subspecies is vastgesteld, zijn de navolgende subspecies niet in België vastgesteld:

Melanitta nigra americana, Zwarte Zeeëend
Accipiter nisus nisosimilis, Sperwer
Accipiter gentilis buteoides, Havik
Perdix perdix sphagnetorum, Patrijs
Larus fuscus fuscus, Kleine Mantelmeeuw
Larus argentatus cachinnans, Zilvermeeuw
Larus argentatus michahellis, Zilvermeeuw
Fratercula arctica arctica, Papegaaiduiker
Anthus spinoletta petrosus, Oeverpieper
Motacilla flava cinereocapilla, Gele Kwikstaart
Motacilla flava feldegg, Gele Kwikstaart
Cinclus cinclus cinclus, Waterspreeuw
Erithacus rubecula melophilus, Roodborst
Phylloscopus collybita abietinus, Tjiftjaf
Plectrophenax nivalis insulae, Sneeuwgorst
Carduelis flavirostris pipilans, Frater

Avifaunistisch van betekenis is uiteraard de „Veenpatrijs”, *Perdix p. sphagnetorum*, die een zeer schaarse broed- en standvogel van onze noordelijke provincies is. Helaas is deze ondersoort als gevolg van de ontvening en van de vermenging met de nominaatvorm *perdix* gedoemd tot verdwijning (ook in het Duitse Emsland), zo hij thans niet reeds geheel verdwenen is! De Baltische vorm van de Kleine Mantelmeeuw, *Larus f. fuscus*, die door zijn roetzwarte vleugels (zonder de leikleurige tint van *intermedius*) onder gunstige omstandigheden in het veld is te herkennen, komt naar mijn ervaringen van de laatste jaren (Scheveningse Pier) regelmatig in de herfst als doortrekker voor, zij het in veel kleiner aantal dan *intermedius*. En het is dus hoogst aanneme-

lijk, dat deze ondersoort ook regelmatig langs de Belgische kust doortrekt.

De ringvangst op 12 juni 1966 op Oostvoorne van een als nestjong in 1965 in de Archipel de Riou (nabij Marseille) geringde Zilvermeeuw — en dus kennelijk behorend tot de subspecies *Larus argentatus michahellis* — is belangwekkend. In de laatste jaren is herhaaldelijk het voorkomen in België en Nederland van geelpotige Zilvermeeuwen geconstateerd zonder dat zekerheid omtrent de subspecifieke identiteit van deze vogels was te verkrijgen. Het onderhavige geval geeft nu aanleiding om te veronderstellen, dat een deel van deze waarnemingen — en dan met name van vogels, die duidelijk donkerder zijn dan „onze” Zilvermeeuw, doch niet duidelijk donkerder dan een Stormmeeuw — betrekking heeft op de vorm *michahellis*!

Opvallend is voorts, dat de Westeuropese „Rotspieper”, *Anthus s. petrosus* (broedvogel van de kusten van N.W. Frankrijk, de Kanaal Eilanden en Groot Brittannië en bij ons „dwaalgast” dank zij een ringvangst van een op Fair Isle geringd jong), die bij Van Havre (1928) en Verheyen (1948) als regelmatige wintergast te boek stond, niet meer op de Belgische lijst voorkomt. Zonder twijfel vindt dit zijn oorzaak in het feit, dat de Belgische Commissie in de verzamelingen geen exemplaar heeft aangetroffen, dat met zekerheid tot de vorm *petrosus* kon worden gerekend. In aanmerking genomen enerzijds, dat *petrosus* en de Noordeuropese vorm *littoralis* („Oeverpieper”) in het herfst- en winterkleed zelfs op de museumtafel niet met voldoende zekerheid van elkaar kunnen worden onderscheiden, en anderzijds, dat *petrosus* een typische standvogel en *littoralis* een uitgesproken trekvogel is, heeft de Belgische Commissie er niet ten onrechte de voorkeur aan gegeven uitsluitend *littoralis* in haar lijst op te nemen.

Het spreekt van zelf, dat „dubbele” broedvogels — soorten, waarvan van meer dan één subspecies het broeden is vastgesteld — in onze twee zeer kleine landen uitzonderingen zijn. Beide lijsten hebben gemeen de Gele Kwikstaart, *Motacilla flava* (*flava* als zomervogel, *flavissima* in België toevallige broedvogel, maar in Nederland zeer schaarse broedvogel) en Putter, *Carduelis carduelis* (*carduelis* in het Oosten en *britannica* in het Westen). Daarnaast telt de Nederlandse lijst nog de Patrijs, *Perdix perdix* (*perdix* en *sphagnetorum*), Kleine Mantelmeeuw, *Larus fuscus* (*graellsii* als schaarse broedvogel, *intermedius* als toevallige broedvogel), Witte Kwikstaart, *Motacilla alba* (*alba* als talrijke broedvogel, *yarrellii* als zeer schaarse broedvogel) en Kraai, *Corvus corone* (*corone* als vrij talrijke broedvogel, *cornix* als onregelmatige broedvogel).

6. DE BELGISCH-NEDERLANDSE AVIFAUNA

Wij zijn thans in staat een overzicht te geven van de gezamenlijke Belgisch-Nederlandse avifauna. Deze bestaat uit 397 soorten, vermeerderd met het Nederlandse subspecifieke excedent van 52 vormen en met de 3 genoemde ondersoorten, welke wel in België, maar niet in Nederland zijn vastgesteld. Het totaal bedraagt dus 452 soorten en ondersoorten.

Aan de hand van mijn analyses en becijferingen kan het navolgende status-overzicht worden samengesteld:

jaarvogels	100	}	regelmatige broedvogels	160
zomervogels	60			
jaargasten	8	}	regelmatige gasten	84
wintergasten	44			
doortrekkers	32			
onregelmatige gasten	42	}	niet regelmatige gasten	153
dwaalgasten dezer eeuw	102			
dwaalgasten vorige eeuw	9			
subspecifiek excedent	55			55
			soorten en ondersoorten	452

In deze opsomming zijn begrepen: 38 niet regelmatige broedvogels, verdeeld als volgt:

onregelmatige broedvogels	14
toevallige broedvogels	18
voormalige broedvogels	6

Europa (buiten Rusland) is een gebied, dat zeker niet tot de soortenrijkste regionen der wereld behoort. Van de ± 8580 in onze tijd op de wereld bekende vogelsoorten komen er blijkens een door Peterson in 1963 verrichte census in geheel Europa 577 soorten voor, waaronder 420 broedvogels. Wanneer men vervolgens bedenkt, dat onze beide landen niet alleen zeer klein zijn, maar bovendien tot de dichtst bevolkte landen ter wereld behoren, dan mogen wij ons gelukkig prijzen met onze relatieve vogelrijkdom. Helaas wordt die rijkdom gestaag en in versneld tempo bedreigd door de voortwoekerende cultuursteppe. Alleen een groot optimist kan nog menen, dat aan die bedreiging tijdig een halt kan worden toegeroepen.

Naschrift

Deze studie was afgesloten geruime tijd vóór de verschijning van de tweede druk van „Avifauna van Nederland”, zodat met de daarin vermelde nieuwe aanwinsten voor onze avifauna geen rekening is gehouden. Die aanwinsten zijn: Steppenarend (1967), Siberische Gestreepte Strandloper (1969), Grote Franjepoot (1966 en 1968), Cetti's Zanger (1968), Kortsnavelboomkruiper (1967), Witkeelgors (1967), Grijs Junco (1962) en Sneeuwvink (1967). Ook België boekte een aanwinst, en wel de (Amerikaanse) Gestreepte Strandloper (1967). Voor de gezamenlijke Belgisch-Nederlandse avifauna betekent zulks een aanwas van 6 nieuwe soorten.